

קטעי שירה ופרוזה

שניה, לאחד שקראתי **הספר כולו**,
 בהפכתי לסניגור, ועד כמה שניתן לי
 משעת ויכוח סוער, כשכל אחד
 מעוזין להשמיע ולא לשמוע, עלה
 בידי לבטל במקצת את גור-הדין
 הקשה — מקצתו ולא כולו.

זה כבר עזרתי על החזיון בורלא,
 שיש הרגא דוחה אותנו. האירופי
 איים, בורחתו המורחית, ויש וזוא
 לוקח את לבנו באותה זרות עצמה
 שבסגנונו, שבכל מהותו — באותה
 יכולת להתנער פתאום מרפיונו ולהפי
 תיע אותנו בכוח לא שערנחתו. תפי
 עה זו של מעלות ומורדות ביצירתו
 היא שכוחה אצלו עד כדי טפוסיות,
 אף שבדברים כ"אשתו השנאאה",
 "בלי כוסב" ובסמטה נובילות (באחבה
 או בקדושה, "מערכות") דומני,
 הגיע לידי שלימות גדולה.

ואף שברגעי העליה שאינם מעטים
 אצלו, הוא מפליאנו בכוחו הפלסטי
 וגם במקוריות ניכר, — הוא שייך
 לאותם הסופרים, שאותם יש לקרוא
 קריאה רחוקה, בלי לבחוק את הבטוי
 לפרטיו. בקריאה כזו עשוי אדם
 להגיע תכופות לידי אכזבה, אין זה
 בשום פנים סגנון קלסי, מערבי, שכו
 חו בקו הנקי, ואולם, מאידך גיסא,
 סגנונו בספירה שלו, מלא עוז רית'
 מי חריף ומקוריית יהודית-ספרדית,
 שהיא מובלעת בדמה ונח לו להשי'
 כיח כל פסם סבת אחת את רגעי
 הירידה.

סוף-סוף, הרי אמן ניכר בכוחו ולא
 בפשלונו.

*

עם קריאת "כיסופים" עמדתי על הקו
 היסודי שבאפיו, מה שהעליתי משאר
 יצירותיו שמשוער ובסתום, נתבדר לי
 בספר זה בביטוי שלם, שניתן להגי'
 דירו ולנסחו ניסוח, שיש בו משום
 פתרון מהותו של המספר:

העליה הירידה הבאות חליפות
 לידי גילוי בדבריה, הן תוצאות של
 שני סגנונים השולטים אף הם
 חליפות ביצירתו, הסגנון האחד הוא
 זה, שרמזתי עליו — הסגנון העברי
 הספרדי בזמן עלייתו, קצב זה
 שיש בו מן ההתליפות והבליטה של
 גדולי המשוררים בתקופת הפריחה
 של תרבותו בספרד, מפליא שלטנו,
 היריטואווי לפעמים, במקאמה; מפ'
 ליאים התומר, הרוד הלירי, אותה
 לסביבה עמוקה המפעמת את שירת
 הלוי ורמביע, כל זה בא אצלו לא
 כתוצאה של לימוד וידיעה והכרה,
 כי אם כטבע, כאטאויזם, כמשהו
 המעורה בדמו, הוא מעצב צורות אלה
 בלי מאמצים — כמאס שלא במתכוין,
 ואף-על-פי-כן הן בלטה וטהר
 ואצילות להן, — סגולות שהנחילתו
 דורות מוצא.

ואולם דורות אלה הנחילתו גם
 סגנון אחר — סגנון-שמצא מורח'
 ערבי מתקופת הירידה, אותה פרוה
 באותה שירה של הספרות הערבית
 החדשה, שהכנה לפני מאמריו של
 בורלא עצמו, שידע לעמוד על פני
 מתתיה, וגם של אחרים (ר. ז. ברוך,
 מן קפליק ועד), הירידה שבסגנון
 תחת זה כל כך בולט, ודאי, שאין
 צורך לבדוק אותו לפי המקור, וסגנון
 זה בא לידי גילוי גם בשירת הספר
 דים המאוחרים, — אפילו של הסובים
 שבהם, כר' ישראל נג'ארת, הסרים
 אותה אצילות, שהצטיינו בה ראשו'
 גיה, קיו האפייניים הם צטעונות
 יתרה, העדר צמצום, רבוי מיטפורות,
 משוד מתבונות אלה אתה מצא אמ'
 גם בשירה הקלסית, אבל שם
 מציל שומר המחשבה, ריכוז הסגנון
 בצדו של הדיבור הנרחב — שם הכל
 טבע בחתם של תרבות בפרדיחתה,
 בעוד שכאן הכל נערך עצמית, עשוי
 על פי איזו דוגמאות, ועשוי באופן
 רע, הלישון סתוטה וריטוריה כאחת,
 המחשבה דלה — בלי כוח להתחדש,
 להעקר מן השכלונה.

בין שני סגנונים אלה מתלבטת
 יצירת בורלא, התלבטות זו באה
 לידי גילוי בולט ביותר ב"כיסופים",
 כאן ניתן לסמן כמעט את כל פרק,
 שתוחמה של תרבות ספרד העולה
 טבוע עליה, וכנגדו — כל פרק שניכ'
 רת בו העיפות המאוחרות, הדלדול
 הערבי של ימינו, אין עוד סופר
 ששני תחומים, שני אקלימים שונים
 יהיו כל כך קבועים ביצירתו, כל כך
 קרובים ומבדלים זה מזה.

בורלא, שנחא בעל שפע פנימי
 ויצירתו בעיקר סטיכית, קיבל על
 עצמו תפקיד קשה של רומן היסטורי,

א

דפנה

על דפנה לא סיפרתי לכם זה כבר,
 בנושאים, שהם חשובים עלינו ביותר,
 אנו חוששים תמיד לגעת מפני איזה
 פחד מסתורי, שמא דוקא בהם נישל.
 מאז פרסמתי את חכמתה וזנה תל'
 בה שינויים רבים, היא אמנם מיניא-
 טורית טשהיתה חיקה כולה כגבעול-
 שדה, ענין האפילו מוסיף לשעמם
 אותה כמקודם, ואינה מוסיפה משקל
 הרסה; אבל תחת זאת היא מוסיפה
 מיים לים חכמה ומוסיפה חן.
 השינוי החשוב ביותר, שחל בה,
 הוא שהתחילה מהלכת, זה היה מאד
 רע גדול בחיקה, ימים רבים ניסתה
 את כוחה באמנות חשוכה זו, ולא
 הצליחה, עומדת היתה על רגליה, וכל
 כמה שהיו משדלים אותה: בואי,
 דפנה-לי! זוי, חביבה! — לא זה
 ממקומה, והיא הפצה מאד להפליא
 אחת מהילוכה, אבל לין שהדבר
 היה חשוב עליה ביותר, היתה מהס'
 סת, שמא דוקא בו תיבשל.

ברם, יום אחד, כשהכל בואשו
 ממנה, זזה פתאום ממקומה והתחילה
 מהלכת, ובקלות כזו ופחן כזה, שכל
 אנשי הבית נתמלאו התפעלות —
 בקלות כזו ופחן כזה לא היתה מהל-
 כת שום תנוקת שבעולם! אפילו
 סבא שלה, שמרוב שקדו על מלאכתו,
 אינו גומר שום דבר בזמנו, היה מניח
 את הקולמוס מידו ויורש ארוכות,
 מוקסם כולו מהילוכה של הפעוטה.
 אך תפסה דפנה את סוד החליכה,
 איש בפיה לא יכול עוד לעצור בה,
 והיא היתה מואלכת ומהלכת, כל היום
 היו רגליה הקלות משוטטות בחדרי
 הבית, במסבח המרפסת, כל המרץ,
 שנצטבר מרגליה הקטנות ימים רבים
 ללא הליכה, דרש עתה מוצא.

אותה שעה הביאה לה אמא אוטו
 קטן, והצרת הארץ, עשוי עץ וצבע
 כל מיני צבעים מופלאים, בארטו זה
 דבק נפש הקטנה, ולא נפרדה ממנו.
 אותו היתה מושכת אתריה בלכתה,
 בכל מקום שהופיעה, היה אוטו זה
 נגור אחריה, כל כלי-הרכב נאים שקנו
 לה, לא נתחבבו עליה כאוטו זה,
 שמרוב שחובבה אותו, לא השאורה
 בו מתום, וברכות הימים נתרפט
 כולו ונשתחקו צבעי הרכבו נפסד
 ואחד מגלגליו נשבר ללא תקנה.
 כיון שדפנה מטבעה חובבת את
 הברית ומקבלת את כל אדם בפנים
 שהחיקת, היא נכנסת בשיחה עם כל
 אורח סר הביתה ומיד היא מראה לו
 את כלי-שעשועיה זה:

— דוד, אוטו! — היא מכריזה
 בהתלהבות, כאומרת: אין בכל הער'
 לם עוד כלי-המדוי כזה.

כשרונה של דפנה להתקרב אל
 אנשים לא ידעה אתם מתמל של-
 שום מעידה על חכמתה הגדולה, אבל
 אמא שלה רואה לא בלי חשישות
 התקרבות יתרה זו ואמרת:

— תקרבות יתרה זו אינה מוצאת
 חן בעיני, דפנה נחה יתור מדי להת-
 קרב — סימן שתוא נרה יתור מדי
 גם להתרחק.

אבל סבא, שרדכו להסיק מסקנות
 מרחיקות לכת, מניח את דעתה ואר'
 מר:

— ראי כמה היא שומרת אמננים
 לאוטו המדולדל שלה! והרי זה מעיד,
 כי תהיה יציבה ביותר בדברים
 שבלב, אשה נאמנה מוסיפה אהבה
 ודקא למי שהלך ומתרפט האלך
 (מוסתוק ונפסד ללא תקנה...)

ב

משוה על בורלא

(אגב קריאת "כיסופים")
 במעודן הקטן שלנו, שבו אנו
 פותרים את כל בעיות הזמן והנצח
 בשעת רצון זו של ערב שבת בין
 השמשות, נתלהט פעמיים ויכוח על
 "כיסופים" של בורלא, בויכוח לקחו
 חלק אנשים, שקראו את הספר כולו
 או שקראו את מקצתו (אלה האחרר'
 גים הביעו עליו דעות והתכות ביר'
 הר), דוכה, שלא היו הפעם מתנכחים.
 שלא קראתו כלל, אף שזאו, לצערנו
 חזון מצלי, מאד אפילו אצל חברי
 למעודן, שהם בדרך כלל אנשים
 תנונים מאד.

מדה אני, שבפעם ראשונה, בעודני
 עומד באמצע בספר (בפרקים הצב-
 עוניים "בדמשק", "ביסורי אהבה",
 "מבקר עד ערבי") הסכמתו לשוללים,
 וגם אני, המחשיב כל כך את משרונו
 הגדול של בורלא, הטחתי דברים
 קשים כנגד הספר, בעוד שבפעם

(*) תוצאת "עם עובד".

קטעי שירה ופרוזה

(סוף מעמוד 3)

שכוחו קודם כל בפנין ותיאום וריכות
הומר לאין סוף. העמד במבחן זה?
כל עוד לא נגמר הספר, אין להשיב
תשובה מכרעת; ואולם אין ספק,
שבכל הבקיעים שביצירה זו גילה
המספר חריצות וחכמה רבה בצירוף
פנים להיסטוריים רבייהמשמעות. ועם
כל מה שלקוי בספר זה, הרבה
הושג; ואין זה בשום פנים ספר,
שהוא מביא לידי אכזבה.

אין המכחך בקטעי-דברים אלה בקור
רת מפורטת של הספר, שהוא אפייני
כל כך לבורלא בהישגיו ובכשליהו
תיו. אבל ראוי להעיר מלכתחילה,
שהמחבר השיג את הנושא בכל היקף-
פן, — וזה לא מעט. מאד השכיל
לצרף פרשת אלקלעי ופרשת משפחת
פרחי, שהיא הומר לאיפופיאה יהודית
גדולה. גאון משפחת פרחי ושברה,
סמל הגלות בכל הדורות, בצדם של
לבטי הרב המופלא, ממבשרי-הבוקר
של הגאולה, — שתי פרשיות סמוכות
אלה הן תבנית נהדרה לרומן היסטור-
רי. ההומר כשהוא לעצמו גם בצורתו
ההיולית, מדהים בטפוסיותו: משהו
כאן ממרלר של ר' שמואל הנגיד
ויהוסף בנו ועד וילטר רטנאו בימינו;
הגדולה היהודית העוצצת ונרבלת תוך
כדי פריחתה. אין כחזיון זה עלול
היה להגביר בלב הרב, שהיה משורר
למקובל, ואלם וחכם-מדינה, את
ה"כיסופים" להחיש את הקץ, להעקר
מן הגלות שאין לה תקנה. בפרקים,
שהם נראים מקיטעים, וחם עם זה
מאחדים איחד פנימי, מראה בורלא
בחום ובחריפות כאחד את רפיון
העמדה של רב אנשי, את מיעוט
היציבות שבהויה היהודית בחומר
גם ברוח — את החלשה הגורת
חולשה וגורת. לכסוף אסנן. רפיון
האמונה מצד האומה וגדוליה. שהכ-
שיל את הרצל והטשיל את הבאים
אחריו, כל הרעה הגדולה הזאת הדי-
ביקה את אלקלעי, אף כי לא מוטטה
את אמונתו. אכן יגון רב מלאים פרי-
קי הספה האחרונים, ורק איש אשר
ישא בקרבו אור גדול, כאלקלעי,
עלול היה שלא להשבר ולא להתיאש
מגאולה ומפעולה לגאולה.

רפים הם, כאמור, הפרקים האמצ-
עיים של הספר, במקום שהמספר
מראה את רוב גדולתם של הפרחים.
עם כל כשרונו של בורלא לשפוך
קסם על תהומות האהבה, נראה
(לפחות, לפי שעה, כל עוד לא נגמר
הספר) הרומן של עמרם ממושך ובל-
תי-זכרתי; וגם תיאורי תצורותיהם
של הפרחים המימים וגדושי צבענות
— משורר בהם מן הסגנון השני,
כפי שהגדרנוהו למעלה, אף שקטעים
מחדים מאירים גם כאן באור של
שירה.

*

הטוב שבספר זה, שמהברו הדי-
תי, בו את תחומי עולמו, נחלק מן
הנושא הקבוע שלו — לבטי אהבה
שלא מאה, תראה כמה היות עוד
בנושא על לבטי הגאולה, אם יד
משורר נזקקת להם.
ואמנם יש בקיעים ביצירה זו אך
אשרי-מי שיש לו במה לכסת על
בקיעו!

יעקב פיכמן